

Kwestie 2: Toezicht en begeleiding

Iedereen op en rond de school is het erover eens dat toezicht op de speelplaats nodig is. Scholieren vinden toezicht ook belangrijk, maar ze hebben wel vragen bij de manier waarop het gebeurt. Veel leerkrachten vinden toezicht houden niet de leukste job. Hoe kunnen we het toezicht voor iedereen interessanter en aangenamer maken?

Functies van toezicht

Voor we antwoorden zoeken op deze vraag staan we even stil bij **de functies van toezicht**. We onderscheiden vier functies.

Functie 1: Babbelen

Toezicht is een gelegenheid om **op een informele manier contact te hebben** met scholieren. Als een leerkracht daarvoor open staat (en dat ook toont) komen scholieren al snel een babbeltje slaan, bijvoorbeeld om hun verhaal te doen aan iemand die ze vertrouwen. **Informele contacten zijn kansen om elkaar op een andere manier te leren kennen** en dat vertrouwen verder op te bouwen.

Informeel contact kan veel betekenen voor jongeren. Door los van de klascontext een babbel aan te gaan, kunnen leerkrachten jongeren laten voelen dat ze in hen geïnteresseerd zijn. Ook vanuit een perspectief op diversiteit schept dit veel kansen. **Het welbevinden van scholieren stijgt als ze zich ondersteund voelen door leerkrachten** en als ze het gevoel krijgen dat ze mogen zijn wie ze zijn, dat ze geapprecieerd worden en erbij horen.

Uit onderzoek weten we **dat welbevinden ook de motivatie om te leren verhoogt**¹. Bovendien draagt welbevinden bij tot een verbindende schoolcultuur en een verbindend schoolklimaat.

Functie 2: waken over de regels

In onze tekst over regels en afspraken kun je lezen dat regels alleen zinvol zijn **als ze controleerbaar zijn en als ze gecontroleerd worden**. Daarom is een controlesysteem ook nodig. Alle neuzen moeten daarbij wel in dezelfde richting wijzen. Regels moeten passen in de visie en de missie van een school (het project van de school) en leerkrachten moeten regels adequaat kunnen afdwingen.

Functie 3: zorgen voor een vlotte doorstroom door de ruimte

Een vlotte doorstroom van leerlingen door de gang naar de speelplaats of in een inkomhal is belangrijk. Lukt dit niet, dan steken irritaties de kop op of gaan leerlingen zich onveilig voelen. In het oog houden of belangrijke doorgangen vrij blijven, zorgen dat scholieren niet blijven hangen in de toiletten, zorgen dat het basketveld vrij blijft voor de basketbalspelers ... dat hoort ook bij toezicht.

“In de trappenhal aan de lockers is het soms een drukte van jewelste. Je kunt er moeilijk voorbij om bij je locker te raken. Het is goed dat daar toezicht is door een leerkracht. Hij vraagt bijvoorbeeld waar je naartoe moet. Hij toont zo interesse, maar zet je ook aan om niet nodeloos te blijven hangen, zodat iedereen op zijn bestemming raakt. En als je er zelf niet doorheen raakt en je onveilig voelt, kun je hem aanspreken.”

Functie 4: technische mankementen signaleren

Technische **mankementen kunnen onaangename gevolgen hebben** en het vlot verkeer van mensen hinderen: losliggende tegels, een kraantje dat stuk is ... Toezichters kunnen dit snel melden, zodat het euvel ook snel verholpen is.

Uit de tekst hierboven kunnen we besluiten **dat toezicht belangrijk is. Toezicht helpt er mee voor dat scholieren zich goed en veilig voelen op de speelplaats.**

Speelplaatscoach?

We vinden het ook goed om stil te staan bij het woord ‘toezicht’. Is er geen beter woord te vinden dat deze job alle recht aandoet? Een eerste poging: speelplaatscoach?

1 Engels N., Aelterman A. *Het welbevinden van leerlingen in het secundair onderwijs*. Welwijs, jg 12, nr. 3, pp. 28-33

Anders kijken naar toezicht

Toezicht organiseren is voor scholen een hele klus. Er komen vaak grote tabellen aan te pas die het toezicht verdelen (bijvoorbeeld de fietsstalling 's morgens en 's avonds, bij de toiletten over de middag ...).

We willen een open deur intrappen: **is het zo vanzelfsprekend dat iedereen toezicht houdt op de speelplaats, in een kreukelzone, in de gangen?**

Grote verschillen

We observeerden op scholen grote verschillen in manieren waarop leerkrachten toezicht doen. Sommigen staan vrij statisch opgesteld, als een soort uitkijkpost. Ze vinden soms moeilijk een houding. Anderen bewegen zich vlot tussen de scholieren en zijn bijna voortdurend aan het babbelen met scholieren. Het lijkt alsof ze jongeren 'aantrekken'. Sommige leerkrachten blijven gewoon afwezig.

Toezicht is niet voor iedereen de leukste klus en het komt er voor veel leerkrachten 'bij'. Het lijkt op het eerste zicht dan ook niet juist dat sommige leerkrachten hiervan vrijgesteld zouden worden. Anderzijds hebben we het grote belang geschetst van toezicht en daarom is het ook belangrijk om te kijken naar de competenties en de motivatie van het schoolpersoneel:

- Wie is er sterk in een vlotte omgang met jongeren op de speelplaats?
- Wie ligt het beter om toezicht te houden of te begeleiden bij een georganiseerde activiteit tijdens de pauze?
- Wie vindt een voorschools toezicht geen probleem?
- Wie is geschikt en gemotiveerd om elke middag te controleren wie buiten mag?
- Wie vindt toezicht maar niets, maar wil gerust een technisch mankement herstellen, huistaken begeleiden of de bib open houden?

Veel scholen houden al rekening met beschikbaarheid, competenties, interesses en noodzakelijkheden als ze het toezicht verdelen. Daarin verder gaan, lijkt ons een meerwaarde voor elke betrokkene. Scholieren voelen zich beter bij een geëngageerde leerkracht op de speelplaats. En een goede toezichter observeert breder, legt gemakkelijker contacten, voelt de sfeer aan en kan erop inspelen.

Tegelijk pleiten we voor een bredere kijk op 'toezicht'. Het gaat eigenlijk om **een reeks van ondersteunende taken door schoolpersoneel** (ook mensen van het secretariaat bv.) tijdens de pauzes. En het toezicht op de (niet-georganiseerde) speelplaats is daar een deel van, net als het begeleiden van een middagactiviteit of studiebegeleiding.

Het is essentieel dat **iedereen een taak opneemt** en dat de verschillende taken **evenwaardig** zijn. Het zijn allemaal andere vormen van inzet om de pauze aangenaam en vlot te laten verlopen.

In deze brede kijk op toezicht ontwikkel je als school een competentiebeleid waarbij mensen eerst en vooral worden ingezet voor taken waar ze goed in zijn. Dit is van groot belang, want een leerkracht die zich niet op zijn gemak voelt op de speelplaats tijdens toezicht heeft geen enkele zin en doet voor iedereen meer slecht dan goed.

In bovenstaande benadering hoeft dus niet elke leerkracht toezicht te doen op de ongestructureerde speelplaats, aan de toiletten ...

Je kan er als school natuurlijk ook voor kiezen dat elke leerkracht toezicht moet doen. Ze krijgen zo de kans om aanwezig, beschikbaar en aanspreekbaar te zijn voor de scholieren. En zichzelf ook in deze taken ook beter te leren kennen en te groeien.

Maar een evidente taak blijft het voor velen niet. Daarom denken we dat coaching van leerkrachten door leerkrachten noodzakelijk is en geen luxe. Of vorm bijvoorbeeld duo's van ervaren en minder ervaren collega's. Zorg ook voor duidelijke richtlijnen.

Onze conclusie is dat het in ieder geval aangewezen is om het gesprek over een optimale inzet van het schoolpersoneel tijdens de pauzes te voeren. Het is ook een manier om de betrokkenheid van de leerkrachten op de school te vergroten.

Vrije tijd met structuur maakt toezicht gemakkelijker

Er is een tendens om de langere middagpauzes op school meer te structureren. Dat kan op verschillende manieren:

- Zorg voor een aanbod van georganiseerde activiteiten, soms op de speelplaats, soms in lokalen (bijvoorbeeld dans, mindfulness, een film).
- Stimuleer bepaalde activiteiten, bijvoorbeeld via een activiteitenkoffer. Of bij mooi weer kunnen scholieren gaan voetballen op een nabijgelegen grasveld. Of er is een (stille) ruimte ter beschikking waarin scholieren zich even kunnen terugtrekken.
- Bakken zones af op de speelplaats (*zoneer*). Zo geef je aan welke spontane activiteit best op welke plek doorgaat. Zones afbakenen helpt om conflicten over het gebruik van de ruimte te vermijden en het gebruik van de ruimte te bevorderen. Denk aan een zone voor sport, een zone om te zitten ...

Deze acties zorgen ervoor dat het toezicht minder zwaar gaat wegen en aangenamer wordt. De chaos die een pauze op een speelplaats vaak is, wordt kleiner door de vrije tijd meer te structureren. Is er minder kans op verveling? Dan zullen scholieren minder geneigd zijn om iets uit te spoken, er zal minder 'verkeer te regelen' zijn en de activiteiten zijn een goede context om scholieren wat beter te leren kennen.

Naar de praktijk

- Voer het gesprek over goed toezicht: met de leerkrachten, de leerlingenbegeleiders, de scholieren, het ondersteunend personeel, het onderhoudspersoneel en ouders (misschien horen zij thuis verhalen over de speelplaats).
- Laat scholieren een nieuwe naam bedenken voor toezicht, waarmee zij ook aangeven hoe zij toezicht zien.
- Denk na over hoe je het toezicht kunt laten aansluitend bij de competenties van personeelsleden.
- Breng het verkeer op school in kaart met een plattegrond bij de hand. Kijk welke verkeersregels en aanduidingen nuttig zouden zijn. Maak die regels ook zichtbaar in de ruimte (met bijvoorbeeld verkeersborden, zones op de grond en wegwijzers in de gangen). Doe dat samen met scholieren en schoolpersoneel. Het kan bijvoorbeeld een activiteit zijn tijdens de eerste week van het schooljaar, wanneer er over regels gepraat wordt.
- Kijk eens of je leerlingen kan betrekken bij het snel melden van technische mankementen. In sommige steden kunnen bewoners defecten melden met een app. Misschien een idee voor jouw school?
- Voor directeurs is het leerrijk om regelmatig te observeren wat er tijdens pauzes op de speelplaats gebeurt. Je toont zo interesse voor dit deel van het leven op school, je geeft scholieren de kans om je op een andere manier aan te spreken en je kunt veel opsteken over hoe het er tijdens pauzes aan toe gaat.

Omgaan met conflicten en agressie

Wie toezicht doet wordt ook geconfronteerd met agressie en conflicten. In het kader van dit onderzoek rond de speelplaats hebben we dit onderwerp vooralsnog niet uitgewerkt. We verwijzen hiervoor door naar <http://www.ligand.be/wordpress/>

